

Till: agenda2030.delegationen@regeringskansliet.se

Transparency International Sverige

Synpunkter på genomförandet av delmål 16.5 Väsentligt minska alla former av korruption och mutor

1. Var befinner sig Sverige i relation till detta delmål?

Trots att Sverige i internationell jämförelse framstår som ett av de minst korrupta länderna i världen förekommer korruption och mutor. Detta faktum skadar tilliten i samhället och det är därför viktigt att aktivt bekämpa korruption inom ramen för Agenda 2030.

På Transparency Internationals korruptionsindex 2016¹ - som mäter graden av korruption i offentlig förvaltning på en skala från 0 till 100 - återfinns Sverige på fjärde plats med totalt 88 poäng. Kommuner och landsting omfattas inte av bedömningen vilket är olyckligt då sektorn står för 70 % av den offentliga verksamheten med närmare en miljon anställda i Sverige. De komplexa uppdrag man hanterar innebär stora risker för korruption samtidigt som det är svårt att utkräva ansvar.

Bergh m.fl.² pekar på paradoxen att Sverige som anses vara bland de minst korrupta länderna trots detta ofta har korruptionsskandaler i olika samhällssektorer. Dessa är svåra att förklara och förebygga då lite forskning har ägnats åt frågorna.

Svenskar har uppfattningen att olika former av korruption är ganska utbredd inom kommuner och landsting. Enligt vår korruptionsbarometer från 2016³ så anser tre fjärdedelar av svenskarna att kommunpolitiker är korrupta i varierande utsträckning. Under det senaste året har också förekomsten av mutor och korruption uppdagats i ökande utsträckning inom den statliga sfären bl.a. Riksrevisionen och Statens fastighetsverk samt i näringslivet, senast hos Bombardier.

I en ESO-studie från 2013 redovisades resultat av undersökningar som bl.a. visar att 90 % av de tillfrågade i Sverige angav att personliga kontakter absolut eller förmodligen har betydelse för offentliga tjänstemäns bemötande.⁴ Av de 32 länder som ingick i undersökningen var det bara i Chile och Ryssland som angav högre andel och siffrorna var betydligt lägre i övriga nordiska länder.

---

¹ Transparency International - Corruption Perceptions Index 2016

² Andreas Bergh, Gissur Ó. Erlingsson, Richard Öhrvall och Mats Sjölin: A Clean House – Studies of Corruption in Sweden

³ Transparency International Sverige - Hur ser svenskar på korruption? En nulägesrapport om korruption i Sverige (2016)

⁴ Allmän nytta eller egen vinning? En ESO-rapport om korruption på svenska, ESO 2013:2, sid. 77ff

Global Corruption Barometer 2016 visade att 27 % av svenskarna anser att korruptionsnivån ökat det senaste året medan 57 % anser att den är oförändrad.⁵

2. Vilka åtgärder och förändringar bör ske för att uppnå delmålet?

Några åtgärder och förändringar som bör ske för att uppnå delmål 16.5 är:

1. Stärk arbetet med värdegrunden i offentlig sektor

Värdegrundsdelegation lade i november 2016 fram sitt slutbetänkande - Att säkerställa en god statsförvaltning. Statskontoret har nyligen fått i uppdrag att inom ramen för arbetet med en god förvaltningskultur särskilt verka för att utveckla och intensifiera arbetet med att upptäcka och förebygga korruption samt andra oegentligheter i staten genom att inrätta ett statligt nätverk mot korruption. Detta är lovvärt men Regeringskansliet behöver fortsatt ta ansvar för arbetet med värdegrunden.

Åtgärd: Statskontoret bör ges resurser att ge stöd till alla myndigheter - inte bara Statens fastighetsverk⁶ - för att utveckla sin verksamhet i enlighet med värdegrundsdelegationens rekommendationer, dvs.

1. Informera om och utbilda anställda och beslutsfattare i vad som är lagligt och olagligt men även lämpligt och olämpligt;
2. Diskutera risker för korruption och olika gråzoner som anställda och chefer kan möta i vardagen;
3. Introducera system för att analysera riskerna för korruption och vidta åtgärder för att hantera dem;
4. Införa kontroller för att förhindra, upptäcka och avskräcka;
5. Etablera rutiner för att anmäla misstankar om korruption och göra dem kända inom organisationen

Även kommuner, landsting och regioner bör beredas tillfälle att delta i de utbildningar som Statskontoret arrangerar och ingå i nätverk på området.

Det kan också vara nödvändigt att se över vilka handlingar som kan bedömas som tjänstefel i samband med korruption.

2. Effektivisera offentlig upphandling

Värdet på allt som upphandlades av kommuner, landsting och staten beräknas uppgå till drygt 600 miljarder kronor vilket motsvarar ca 75 % av statens budget. Lagen om offentlig upphandling (LOU) ska användas lika inom EU för en effektiv konkurrens. Av olika skäl finns brister i tillämpningen av LOU. Många anser att lagen är svår att omsätta i praktiken vilket bl.a. kan leda till otillåtna direktupphandlingar. Närmare tre fjärdedelar av börsbolagen anser att upphandlingar fungerar dåligt⁷. Av dessa ansåg 73 % att upphandlande myndigheter helt eller delvis anpassar kravspecifikationerna för att passa vissa leverantörer.

Åtgärd: Stärk Upphandlingsmyndighetens stödjande verksamhet. Utbilda de upphandlingsansvariga bättre, både i kommuner, landsting och i staten. Stärk Konkurrensverkets granskning av genomförda upphandlingar.

⁵ Transparency International - Global Corruption Barometer 2016

⁶ Regeringskansliets Pressmeddelande 2017-03-30 Samlade åtgärder mot korruption och andra oegentligheter i offentlig sektor

⁷ DN 2017-03-28, sid 14 Börsbolag missnöjda med offentliga upphandlingar

3. Ställ krav på kommunerna att revisionen ska vara professionell och oberoende

Medan kraven på revisionen i den statliga sektorn skärpts över tid har regelverket för revision på kommunal nivå inte utvecklats i önskvärd takt. Ansvar för den kommunala revisionen vilar på lekmän. Många kommuner tar visserligen hjälp av professionella revisorer men så länge lekmannaansvaret finns kvar, finns också risk för att revisionen inte är tillräckligt effektiv och rättvisande.

Åtgärd: En offentlig utredning bör tillsättas med uppgift att se över reglerna för den kommunala revisionen så att den blir oberoende, icke-politiskt tillsatt och utförs på ett professionellt sätt.

4. Förhindra export av korruption

Regeringen har antagit en exportstrategi där 26 tillväxtmarknader identifierats till vilka export ska prioriteras. Dessvärre präglas flera av länderna av utbredd korruption, t.ex. Algeriet, Angola, Egypten och Filippinerna.

Åtgärd: Ge i uppdrag till Business Sweden att tillsammans med berörda näringslivsorganisationer göra grundliga riskanalyser av marknader med korruptionsproblem. Företag som vill delta i satsningar på export till korrupta marknader bör få stöd att öka kunskapen om riskerna och hur man kan skydda sig mot sådana. TI Sverige kan också bidra med kunskap och resurser genom de företag som ingår i vårt näringslivsforum.

5. Öka kunskapen om korruption i samhället

Kunskap om korruption på alla nivåer i samhället och hur den tar sig uttryck inom olika sektorer är väsentlig för att uppnå målet att minska alla former av korruption och mutor. Utbildning i etik, från förskola till gymnasium och på universitetsnivå, är grundläggande för att skapa ett samhälle fritt från korruption. Poznan-deklarationen⁸ som säger att frågor om etik ska ingå i alla former av högre utbildning kan vara en utgångspunkt för arbetet.

Åtgärd: Öka kunskap om korruptionens skadeverkningar i samhället och inför utbildning i etik och kritiskt tänkande på alla nivåer i utbildningsväsendet.

6. Främja god forskningsetik och minska fusk inom forskning och högre utbildning

Inom forskning och högre utbildning kommer allt fler larm om oetiskt beteende och fusk vad gäller forskning och utbildning. Tilliten till forskningsresultat och olika professioner kommer att minska drastiskt om man kan fuska sig fram i forskarvärlden, in på högskolor och till examina.

Åtgärd: Doktorander bör inte automatiskt kunna fortsätta i en forskartjänst eller ges ett ämbete vid samma lärosäte som de doktorerat. Ge forskningsråd, universitet och högskolor i uppdrag att främja god forskningsetik och minska fusk såväl inom forskning som inom utbildningen och rapportera årligen hur de lyckas.

7. Bekämpa mikro-korruption på arbetsplatser

Korruption som förekommer lokalt – i kommuner, organisationer och företag – innebär att tilliten till samhället successivt urholkas. När t.ex. särbehandling sker vid tillståndsgivning, när bostäder eller garageplatser i ett kösystem inte fördelas enligt etablerade principer, eller när gratis fika kan skapa incitament för bättre övervakning av

---

⁸ Antogs av representanter för 68 universitet vid nätverket ”The Compostela Group of Universities” generalförsamling i Poznan i september 2014.

väktare eller motsvarande, kan diskrimineringen snabbt ge upphov till en oönskad samhällsutveckling.

Åtgärd: Stimulera samtal och dialog på alla arbetsplatser om hur mikro-korruption kan bekämpas med hjälp av öppenhet, ansvarstagande och integritet. Involvera såväl arbetsgivare som fackliga organisationer i arbetet.

3. Vilka är Sveriges största utmaningar och möjligheter?

Ökad korruption banar vägen för en oönskad samhällsutveckling där tilliten i samhället avtar och populistiska rörelser tar sig utrymme. Det är därför en central utmaning att få hela det svenska samhället att följa värdegrundens principer om demokrati, legalitet, objektivitet, fri åsiktsbildning, icke-diskriminering, effektivitet och service.

Möjligheterna att främja öppenhet, ansvarstagande och integritet är stora. Sverige kan stärka sitt antikorrupsionsarbete genom att bättre analysera risker i olika miljöer och ha ett globalt, brett och långsiktigt angreppssätt för att nå önskvärt resultat, dvs. ett samhälle fritt från korruption.

4. Vilka målkonflikter och synergier kan identifieras?

En förbättrad styrning och kontroll för att bekämpa korruption i kommuner och landsting innebär behov av ökad reglering vilket kan framstå som oförenligt med kommunalt självstyre och oberoende.

Även genomförande av statliga exportsatsningar på marknader som genomsyras av korruption kan synas stå i konflikt med målet att minska alla former av korruption och mutor.

Diskussioner om de 17 globala utvecklingsmålen lämpar sig väl för att åskådliggöra hur korruption negativt påverkar samtliga mål. Korruption fördjupar fattigdomen i världen, undergräver demokratin och skyddet av mänskliga rättigheter, skadar handel och hindrar investeringar, äventyrar god samhällsstyrning, minskar förtroendet för samhällets institutioner och marknadsekonomin. Korruption bidrar till konflikter och har negativa konsekvenser för miljön när skydd av naturresurser som mark, skog och vatten åsidosätts. De sociala, ekonomiska och miljömässiga följderna av korruption är omfattande. Synergier i arbetet med att minska alla former av korruption och mutor med de andra globala målen är därför påtagliga.

5. Hur kan vi bidra till det globala genomförandet

Korruption är ett allvarligt hinder för att de globala utvecklingsmålen ska kunna uppnås år 2030.

Sverige bör därför aktivt bekämpa korruption globalt inom ramen för Agenda 2030 och tillsammans med partnerländer och genomförandeorganisationer bedriva ett långsiktigt arbete för förändring mot målet - samhällen fria från korruption.

Institutionsbyggande och kapacitetsutveckling är centralt för att få till stånd en inkluderande ekonomisk tillväxt. Institutionella ramverk behöver vara robusta för att hållbart företagande ska kunna främjas liksom sund offentlig upphandling och åtgärder mot kapital- och skatteflykt. Sverige kan även vara drivande när det gäller antikorrupsionsarbete i internationell handel och tillvarata den potential som digitaliseringen har för att minska korruption, t.ex. vid hantering av tullar och avgifter, samt visselblåsning.

Sverige kanaliserar en stor andel av biståndet till konflikt- och postkonfliktländer via multilaterala organisationer. I dialogen med EU och det multilaterala utvecklingssystemet, inklusive utvecklingsbankerna, bör vikten av antikorrupsionsarbete betonas genomgående.

I det bilaterala utvecklingssamarbetet bör Sverige arbeta för att processer, alltifrån offentlig finansiell styrning till revision av offentliga resurser, säkerställer att korrupsionsrisker minimeras och bidra med kapacitetsutveckling i detta syfte. Samverkan mellan svenska aktörer som myndigheter, universitet, näringsliv och civila samhället bör uppmuntras då ett långsiktigt förändringsarbete mot korrupsion är ett gemensamt ansvar.